

ЕКОНОМІЧНІ ШОКИ ПАНДЕМІЇ: ОСНОВНІ ВИДИ ТА НАСЛІДКИ

ECONOMIC SHOCKS OF PANDEMIC: MAJOR TYPES AND OUTCOMES

УДК 339.97

<https://doi.org/10.32843/bses.56-3>

Шевченко В.Ю.

к.е.н., доцент

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Shevchenko Volodymyr

National Taras Shevchenko
University of Kyiv

У статті розглядається зміст та основні форми економічних шоків пандемії, їхній вплив на рецесію та соціальні процеси. Розгортання глобальної пандемії COVID-19 зумовило виникнення шоків для систем охорони здоров'я, спроможності медицини забезпечити лікування невідомої раніше інфекції, додаткові витрати на протидію коронавірусу. Карантинні заходи, обмеження пересування людей та економічної діяльності спровокували соціально-психологічні та економічні шоки. Визначено основні види глобальних пандемічних економічних шоків – шоки попиту, пропозиції, фінансові, зайнятості, соціальні. Виявлено основні особливості шоків та їх взаємодія. Оцінено вплив шоків на розгортання економічної рецесії в розвинутих країнах та зростаючих економіках. Сукупним результатом таких шоків є виникнення рецесії світової економіки, невизначеність її відновлення та повернення до сталого економічного зростання.
Ключові слова: пандемія, психологічні шоки, медичні шоки, економічні шоки, шоки попиту і пропозиції, рецесія.

В статье рассматривается содержание и основные формы экономических шоков пан-

демии, их влияние на рецессию и социальные процессы. Развертывание глобальной пандемии COVID-19 обусловило возникновение шоков для систем здравоохранения, способности медицины обеспечить лечение неизвестной ранее инфекции, дополнительные расходы на противодействие коронавирусу. Карантинные мероприятия, ограничения передвижения людей и экономической деятельности спровоцировали социально-психологические и экономические шоки. Определены основные виды глобальных пандемических экономических шоков – шоки спроса, предложения, финансовые, занятости, социальные. Выявлены основные особенности шоков и их взаимодействие. Оценено влияние шоков на развертывание экономической рецессии в развитых странах и растущих экономиках. Совокупным результатом таких шоков является возникновение рецессии мировой экономики, неопределенность ее восстановления и возвращения к устойчивому экономическому росту.
Ключевые слова: пандемия, психологические шоки, медицинские шоки, экономические шоки, шоки спроса и предложения, рецессия.

The article considers the content and main forms of economic shocks of pandemic, their impact on the recession and social processes. Global COVID-19 pandemic has led to shocks to health care systems, the ability of medicine to provide treatment for a previously unknown infection, and the additional costs of prevention the coronavirus. Quarantine measures, restrictions on the movement of people and economic activity provoked socio-psychological and economic shocks. Pandemic have generated a number of shocks for the world. Pandemic generated shocks cluster could be designated such as: psychological shock as reaction on the unexpected event of unknown and deadly coronavirus, this put strong stress and fear of uncertainty for people; public health shock have emerged due to spread of COVID-19, lack of effective medications and medical supplies, challenge to the hospitals capacity; economic shocks resulting of public policies of lockdown, led to contraction of the economies; financial shocks due to extraordinary expenses for COVID-19 localization, business and social losses; social shocks due to changes of social conditions of life, unemployment and switch to distance activities. The main types of global pandemic economic shocks are identified – demand shocks, supply shocks, financial, employment, social. The impact of shocks is the recession in developed countries and emerging economies. The recession extent is different in the countries due to pandemic intensity and economies structure. Ukraine as the small open economy is experiencing similar pandemic shocks such as other European countries. Macroeconomic situation looks stable with low inflation and moderate contraction Global conditions for the Ukrainian exports looks controversial, prices for the major export goods fluctuating due to global supply and demand shocks. The cumulative result of such shocks is the recession in the world economy, the uncertainty of its recovery and uneven return to sustainable economic growth.

Key words: pandemic, psychological shocks, medical shocks, economic shocks, supply and demand shocks, recession.

Постановка проблеми. Неочікувана глобальна пандемія коронавірусу COVID-19 спричинила швидкі зміни у світовому економічному та соціальному середовищі.

Влада різних країн запровадила екстрені заходи у сфері охорони здоров'я, жорсткі обмеження соціального спілкування, економічної діяльності та ізоляції населення для протидії поширенню коронавірусу. Такі заходи кардинально вплинули на діяльність підприємств і домогосподарств, економіку, зайнятість. Відбулось падіння темпів національних економік та наростання рецесії.

Масштабні карантинні обмеження у багатьох країнах, зупинка діяльності бізнесу, падіння економік та міжнародної торгівлі – все це можна охарактеризувати як прояви пандемічних шоків, суттєві зміни умов і змісту економічної та соціальної діяльності.

В економічних дослідженнях є різні підходи та трактування суті та видів економічних шоків,

їх наслідків. Шоки розглядаються як зумовлені в основному економічними факторами та взаємозв'язками, такими як неочікувані макроекономічні зміни, циклічні та контрциклічні процеси, значні коливання цін і попиту, внутрішні і зовнішні дисбаланси, економічні політики.

Сучасна пандемія зумовила якісно нову ситуацію. Економічні шоки виникли в результаті одночасної дії природного фактору – коронавірусу – та зумовлених ним реакцій урядів, міжнародного поширення. Певною мірою економічні шоки є результатом реакції населення, економік та урядових політик на невивчену загрозу корона вірусу COVID-19.

Водночас економічні шоки тісно пов'язані з іншими ризиками, що в свою чергу впливає на стан національних та міжнародної економік, невизначеність економічних процесів та регуляторних заходів. Пандемічні економічні шоки спровокували

економічну рецесію в світі та непрогнозованість виходу з неї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові розробки відображають суть та форм економічних шоків, специфіки зовнішніх шоків та каналів їх трансмісії, особливості шоків в умовах глобальної пандемії.

Економічні шоки мають різні причини та форми прояву, що зумовлює різні підходи до їх дослідження в науковій літературі. Зміст та прояви внутрішніх і зовнішніх економічних шоків відображено в працях О. Бланшара [9], К. Форбса [16], І. Джакард [19], А. Косе [21], І. Леттан [20], І. Міклоша [5], Е. Рида [14], Н. Рубіні [22], Дж. Чапелу [10]. Зовнішні та зумовлені коронавірусом шоки розглядаються в роботах українських вчених О. Бажену [1], І. Чорнодіда [1], І. Бураковського [2], І. Калінкової [3], В. Косюка [4], О. Петрика [7], О. Шепотила [8].

У загальному вигляді прояви шоків зумовлені певними непланованими або некерованими подіями чи процесами, які фактом свого виникнення впливають на зміни перебігу економічних процесів та зв'язків, що приводить до порушень балансів та параметрів. Такими подіями можуть бути фундаментальні зміни макроекономічних показників, значна волатильність світових товарних і фінансових ринків, рішення в галузі економічної політики, значні технологічні інновації. Основні наслідки шоків – зміни економічних процесів та результатів, дисбаланси, рецесія, падіння цін активів і ринкових індикаторів, негативні очікування суб'єктів ринку. Таким чином, економічні шоки мають непередбачуваний, ймовірнісний характер і вплив на зміни ринкових та економічних процесів [15].

Події або процеси, що генерують економічні шоки, можуть бути різними та своїм походженням. Їх загальними характеристиками є непередбачуваний характер, зв'язок з економічними процесами [10], нелінійний вплив на ринки та економіку.

Останній аспект притягує інтерес дослідників економічної динаміки та циклів. Так, на думку І. Калінкової, динамічним є визначення «економічний шок» як несистемного імпульсного відхилення значущої економічної змінної, яке не поглинається вбудованими автоматичними регуляторами миттєво і може бути змодельоване як низка згасаючих коливань, де початкова амплітуда відповідає силі ураження економічної системи; сформульовано і статистично підтверджено макроекономічну гіпотезу [3, с. 5].

Основними видами шоків розглядаються: пропозиції, попиту, фінансові, економічної політики, технологічні. Шокам властиві взаємодії, вони можуть мати секторальні, крос-секторальні та регіональні форми прояву.

За походження та сферою прояву важливо розрізняти внутрішні (ендогенні) зовнішні (екзо-

генні) шоки. Ендогенні шоки можна в свою чергу визначити як макроекономічні за походженням, формами та результатами, наприклад внаслідок зміни основних макроекономічних параметрів. Такі зміни зумовлюють основні економічні шоки попиту та пропозиції, технологій та продуктивності.

Ендогенними є також шоки в сфері бізнесу, зумовлені відхиленнями від нормальних бізнес-процесів – банкрутства, злиття і поглинання, реструктуризації, страйки [11], змінами моделей бізнесу – аутсорсинг, офшоринг, роботизація, диджиталізація. Такі шоки є «повторювана та регулярна складова процесу економічного розвитку і зростання» [11, с. 5].

Зовнішні (екзогенні) шоки мають три основних походження: 1) значні неочікувані коливання світових ринків – товарних (світові ціни, попит, умови торгівлі, торговельні війни) та фінансових (процентні ставки та фондові індекси, валютні курси, ціна золота, приплив та відплив капіталу) [1];

2) екстремальні природні явища – повені, урагани, землетруси, засухи, епідемії; 3) конфлікти – військові, територіальні, політичні, міжнаціональні, релігійні.

Економічні шоки можуть мати коротко-, середньо- або широкий та довгостроковий вплив на економіку [2].

Несподіване та стрімке поширення коронавірусу COVID-19 зумовило зовнішні шоки для національних та світової економік. Прояви економічних шоків в умовах пандемії COVID-19 розглядалися в працях І. Бураковського [2], В. Косюка [4], І. Міклоша [5], О. Шепетилу [8].

У науковій літературі також відображено особливості пандемічних шоків, їх вплив на економічну рецесію та невизначеність – у дослідженнях А. Косе і Н. Сугавари [23], М. Ейхнбаумо, С. Редібо і Н. Трабандт [16], О. Джорда, С. Сингха і А. Тейлора [32]. Характер пандемічних шоків слід виявити для того, щоб оцінити їх вплив на економіку та фінансову систему.

Постановка завдання. Виявлення природи та основних видів шоків, генерованих світовою пандемією коронавірусу COVID-19. Визначення взаємодії пандемічних економічних шоків, особливостей їх прояву в різних типах економік. Характеристика впливу шоків на формування рецесії національних і світової економіки, шляхів її відновлення в умовах невизначеності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Швидке поширення коронавірусу COVID-19 з січня 2020 року спочатку спричинило шоки для національних систем охорони здоров'я, створило загрозу для спроможності приймати хворих та лікувати невідомий раніше коронавірус. Такий шок набув міжнародного характеру через економічні, інформаційні та людські комунікації. Країни виявилися не в стані оперативно та науково обґрунто-

вано оцінити загрози COVID-19, налагодити міжнародне співробітництво. Одночасно проявився соціально-психологічний шок у населення від поширення остраху та невпевненості перед смертельно небезпечним коронавірусом.

Швидке поширення небезпечного COVID-19 спричинило шок для систем охорони здоров'я, надзвичайний попит на протиепідемічні медичні послуги, відсутність необхідних медичних засобів. Виник надзвичайний міжнародний попит на критичні медичні товари – маски, захист для персоналу, спеціальне обладнання, таке як апарати для вентиляції легенів. Відбулось екстрене розширення інфекційних лікарняних потужностей, будівництва нових і переобладнання великих просторів (наприклад, спортивні та виставкові зали) для медичних потреб.

Шоки для системи громадського здоров'я викликали надзвичайний попит на додаткове фінансування, яке неможливо було б задовольнити в рамках бюджетних призначень. Країнам довелося залучати невідкладне фінансування з внутрішніх та міжнародних джерел, включаючи екстрене фінансування з боку МВФ та інших міжнародних організацій.

З метою зменшення впливу коронавірусу у багатьох країнах було введено карантини, робота більшості підприємств була припинена, внутрішній та міжнародний транспорт були зупинені, економічне та соціальне життя в основному заморожене. Комунікації всередині та між країнами були порушені, зовнішня торгівля і міжнародні мережі поставок теж. Пандемія швидко спричинила шоки для економік. За висловом професора Н. Рубіні, відомого футуролога, який передбачив світову фінансову кризу 2008 року, «шок для світової економіки від COVID-19 був швидшим і серйознішим, ніж глобальна фінансова криза 2008 року і навіть Велика депресія. У цих двох попередніх епізодах фондові ринки обвалилися на 50% або більше, кредитні ринки заморозили, пішли масові банкрутства, рівень безробіття зріс вище 10%, а ВВП зменшився за річною ставкою 10% або більше. Але на все це пішло близько трьох років, щоб розігратися. Під час нинішньої кризи аналогічні страшні макроекономічні та фінансові результати реалізуються за три тижні» [12].

Масштаб описаних процесів ставить питання загального розуміння природи економічних шоків та особливостей пандемічних шоків.

В умовах пандемії виникає психологічний шок в результаті індивідуальної (або групової) реакції на несподівану стресову подію. Це спричиняє неадекватні емоційні реакції: невпевненість, острах, публічні спекуляції, рішення в умовах стресу та невизначеності. Психологічний шок під час пандемії був початковою реакцією населення, медичних працівників та урядовців на інформацію про новий небезпечний коронавірус COVID-19.

Пандемічні шоки відрізняються від економічних та фінансових криз. Останні зумовлені загостренням дисбалансів, накопичених в економіці та фінансовому секторі. Криза – це спосіб відновлення балансів економіки та фінансового сектору на основі ринкових сил та державного регулювання.

Загальна характеристика пандемічних шоків відображає їх походження, зміст, вплив на економіку та суспільство. Фактично в сучасних умовах проявився кластер пандемічних шоків з основними їх формами:

- психологічний шок як реагування на несподівану подію смертельно небезпечного коронавірусу в умовах відсутності перевірених ліків та вакцин, це спричинило сильний стрес та страх перед невизначеністю для населення;

- медичний шок в системі охорони здоров'я у результаті швидкого поширення коронавірусу COVID-19 в умовах відсутності ефективних ліків, вакцин, недостачі медичних засобів, недостатніх можливостей лікарень;

- економічні шоки, спричинені запровадженням карантину, протидії розповсюдженню коронавірусу шляхом обмеження ділової та соціальної діяльності, що привело до скорочення виробництва товарів і послуг, рецесії економіки;

- фінансові шоки, спричинені надзвичайними витратами на протидію коронавірусу, підтримання бізнесу та зайнятості, соціальні витрати;

- соціальні шоки спричинили безробіття, закриття підприємств та перехід на дистанційну зайнятість, закриття дитячих садків, шкіл та переведення університетів на дистанційне навчання.

В умовах глобалізації пандемічні шоки швидко стали транскордонними та системними, зачіпають основні сфери соціального та економічного життя.

Протидія коронавірусу – карантин, соціальна дистанція, обмеження колективних заходів, заморожування місцевих та міжнародних перевезень, припинення господарської діяльності, розрив соціальних комунікацій, відміна навчання у школах та університетах, скасування масових заходів та громадських послуг – сприяли генерації економічних шоків.

Тому пандемічні економічні шоки значною мірою зумовлені урядовими рішеннями, а не ринковими дисбалансами, як це має місце у випадку економічних та фінансових криз.

Основні форми пандемічних економічних шоків можуть бути визначені відповідно основними економічними функціями або секторами.

Пандемічні шоки попиту є результатом швидкого обмеження виробничої діяльності, що спричиняє помітне зменшення попиту на матеріали, сировинні товари (крім аграрної продукції), електроенергію, паливо, транспортні та ділові послуги. Ключовим результатом шоків попиту є скорочення споживання та швидке падіння цін на нафту та

природний газ що приводить багато нафтогазових компаній до фінансових втрат.

Шок попиту на нафту спричинив тиск на угоду, відому як ОПЕК+, щодо регулювання видобутку, заходи скорочення постачання нафти на ринки вступили в дію з травня 2020 року зі зниження поставок нафти з великих нафтовидобувних країн, таких як Саудівська Аравія, Росія, Нігерія, щоб збалансувати попит і пропозицію на ринку і досягнути розумних цін.

Системним показником пандемічного шоку попиту є зменшення споживання електроенергії під час карантину через закриття бізнесів, перехід на дистанційну роботу, зупинка міського та залізничного транспорту тощо. Електроенергетика має стабільний стан тоді, коли виробництво електроенергії, попит і пропозиція збалансовані в будь-який час. Тому енергетичні компанії були поставлені в надзвичайну ситуацію, вони здійснювали великі зусилля для збалансування.

Пандемічні шоки попиту привели до скорочення виробництва товарів та послуг, порушень міжнародних ланцюгів постачань, кризи міжнародних авіаперевезень. Обсяг міжнародних повітряних перевезень впав на 82% у другому кварталі 2020 року, за оцінками, втрати надходжень авіакомпаній становлять 314 мільярдів доларів США в цьому році [17, с. 3; 5].

Пандемічні шоки пропозиції проявилися в результати заборони певних видів бізнесу – торговельних центрів, кафе та ресторанів, місцевого та залізничного транспорту, послуг дозвілля, фітнесу та спортклубів, салонів краси тощо. Багато послуг, які постраждали від цього, були традиційними сферами малого та середнього бізнесу, які фактично опинилися під великим тиском і не всі змогли вижити під час пандемії. Міжнародна торгівля серйозно порушилась і скоротилася на багатьох ринках та регіонах.

Пандемічний шок пропозиції проявився у структурних змінах постачання, що здебільшого були пов'язані з припиненням роботи частини оптової та роздрібної торгівлі. Системні зміни пропозиції: 1) швидкий розвиток дистанційного постачання продовольства та електронної торгівлі; 2) робота супермаркетів і закриття невеликих магазинів. Щодо їх перспектив у період відновлення багато невеликих магазинів можуть не відкриватися або не бути конкурентоспроможними, а позиції супермаркетів можуть зростати.

Пандемічні соціальні шоки зумовлені повною або частковою втратою робочих місць, переходом від традиційної до дистанційної організації різних робочих місць, звільненням мігрантів і частковим їх поверненням. Повне або часткове звільнення зачепило 2,7 млрд робітників, або 81% світової робочої сили на початок 2020 року. 1,25 млрд робітників, або 38% світової робочої сили, знахо-

дяться в секторах серйозного зниження виробництва і тому піддаються ризику [18, с. 1–3].

Пандемічні фінансові шоки пов'язані з додатковими витратами на підтримку систем охорони здоров'я, втраченими доходами бізнесу, витратами на підтримку компаній та соціальний захист. Одночасно зростають фіскальний дефіцит та витрати на обслуговування державного боргу, обмежений доступ до міжнародних фінансових ринків, відбувається відтік капіталу з країн, що розвиваються, та зростаючих економік.

Відповіді на фінансові шоки в різних країнах полягають у використанні поєднання монетарних та фіскальних заходів. Типовими монетарними інструментами були: зниження ставок центральних банків із метою підтримки кредитної діяльності, кількісне пом'якшення пропозиції грошей, екстрені гарантії та кредитні засоби, підтримка стабільності банків.

Додаткові гнучкі фінансові можливості були надані міжнародними організаціями – Міжнародним валютним фондом, Групою Світового банку, Європейським союзом, Європейським центральним банком – для країн із метою підтримки подолання відповідних фінансових шоків.

Одним із наслідків пандемічних фінансових шоків є додаткове зростання внутрішньої та міжнародної заборгованості.

Характер і масштаби глобальних потрясінь та пандемічного економічного спаду вважаються найбільш серйозними після Великої депресії 1929–1933 років та несуть більше втрат, ніж глобальна фінансова криза 2008 року.

Глобалізаційні умови та взаємозалежність країн сприяють трансмісії шоків через зовнішню торгівлю, фінансові потоки, міжнародні комунікації.

Новий небезпечний коронавірус і відсутність вакцин роблять невизначеним майбутнє після постпандемічне відновлення. Тому економічні та фінансові перспективи багатьох країн і світової економіки виглядають нестабільними у коротко- та середньостроковому періоді. Наслідком пандемічних шоків є рецесія національних та світової економік, яка характеризується диференціацією, що в свою чергу породжує додаткові ризики.

У 2020 році відносно більше падіння ВВП в результаті пандемії очікується у розвинутих економіках, що зумовлено як відносно більшим поширенням коронавірусу та карантинними заходами, так і структурними факторами, зокрема значною часткою сектору послуг. Прогноз підвищення темпів ВВП у 2021 році відображає ефект «низької бази» падіння у 2020 році, фактичне ж досягнення допандемічних показників очікується за 2–4 роки. Прогнози для України повинні враховувати нестабільність експорту та вплив витрат на обслуговування зовнішнього боргу.

Економічні наслідки пандемічних шоків є диференційованими в різних країнах під впливом між-

народних та специфічних факторів. Міжнародними чинниками є: транспортні та експортні обмеження, умови міжнародної торгівлі, прогалини у світових виробничих ланцюгах, нестабільність міжнародних фінансових ринків. Специфічними для країни чинниками є: інтенсивність випадків COVID-19, потужність системи охорони здоров'я, структура економіки, фінансові та фіскальні витрати на протидію коронавірусу, додаткові витрати на підтримку бізнесу та зайнятості.

Таблиця 1

**ВВП у 2019 році та прогноз
на 2020–2021 роки, % рік до року**

	2019	2020	2021
Світ	2,4	-3,0	5,8
Розвинуті економіки	1,7	-6,1	4,5
США	2,3	-5,9	4,7
Єврозона	1,2	-7,5	4,7
Економіки, що розвиваються, та зростаючі економіки	3,7	-1,0	6,6
Зростаючі економіки Європи	2,1	-5,2	4,2
Україна	3,2	-7,7	3,6

Джерело: складено автором за даними [3, р. 19, 31]

Таблиця 2

**Зміна ВВП у обраних промислово розвинених
країнах ЄС та країнах Центральної і Східної
Європи, перший квартал 2020 року, %**

Країна	Зміна ВВП за 1 квартал 2020 року, %	Зміна ВВП країни відносно ЄС, %
ЄС 27	-3,2	—
Єврозона	-3,5	—
Обрані індустріальні Європа		
Австрія	-2,6	+0,6
Бельгія	-3,6	-0,4
Німеччина	-2,2	+1,0
Франція	-5,3	-2,1
Італія	-5,3	-2,1
Нідерланди	-1,7	+1,5
Португалія	-3,5	-0,3
Іспанія	-5,2	-2,0
Швеція	+0,4	+3,6
Обрані країни Центральної і Східної Європи		
Естонія	-3,7	-0,5
Чехія	-3,3	-0,1
Угорщина	-0,4	+2,8
Польща	-0,4	+2,8
Латвія	-2,9	+0,3
Литва	-0,3	+2,9

Джерело: розраховано за даними [13]

Промислово розвинені країни ЄС, які значною мірою постраждали від пандемії COVID-19 (Італія, Іспанія, Франція, Швеція), мають більш високе скорочення ВВП порівняно із середнім

рівнем ЄС. Країни Центральної і Східної Європи (Угорщина, Польща, Латвія, Литва та інші) мають нижчий рівень випадків та порівняно кращі показники ВВП.

Різні темпи скорочення ВВП під час пандемії впливатимуть на можливості відновлення. Промислово розвинені країни і Китай зараз рухаються до поступового відновлення. Стосовно країн, що розвиваються, то їх перспективи будуть диференційовані залежно від внутрішніх і зовнішніх факторів, ефективності інституцій та політик.

Непередбачуваність відновлення економіки є системним результатом шоків впливів на національні та міжнародну економіки. Невизначеність протікання рецесії та переходу до відновлення залежить від низки обставин:

1) ймовірності настання наступних хвиль пандемії та можливих масштабів в окремих країнах, регіонах чи світі;

2) термінів отримання вакцини проти коронавірусу, її ефективності та масштаби вакцинації;

3) суспільного сприйняття чи спротиву обмежувальним заходам у разі виникнення другої хвилі пандемії;

4) зміни ділових очікувань та поведінки споживачів в період подолання пандемії та переходу до відновлення.

Україна як мала відкрита економіка переживає пандемічні шоки подібно до інших європейських країн та застосовує аналогічні політики, такі як: обмеження соціальних контактів, замороження ділової діяльності, дистанційна зайнятість, онлайн торгівля. Макроекономічна ситуація виглядає стабільною, коли інфляція становить все ще нижче від запланованого на рівні 5%. У 2020 році прогнозовані показники падіння (рік до року): промисловість – 12,2%, сільське господарство – 4,0%, транспорт – 26%, електроенергетика – 8,2%. [16]. Масштаби впливу економічних шоків будуть зрозумілі в період переходу до стійкого відновлення національної економіки наступного року.

Міжнародні умови для українського експорту є суперечливими, ціни на основні експортні товари – чорні метали та сільськогосподарські товари – коливались через глобальні зміни попиту та пропозиції. Одночасно шоки спричинили падіння цін на нафтопродукти та природний газ, знизили попит на імпортні товари, що сприяє збалансуванню зовнішньої торгівлі, платіжного балансу та стабілізації валютного курсу. Відплив капіталу відбувався в основному за рахунок погашення державних облігацій.

Висновки з проведеного дослідження. Глобальні пандемічні шоки проявилися в декількох формах, таких як психологічні шоки, медичні, економічні, фінансові, соціальні. Вони зумовили скорочення економіки та соціальний стрес. Пандемія створила невизначеності щодо ситуації з

COVID-19 у кожній країні, а також щодо можливостей подолання пандемії. Невизначеність залишається фундаментальною системною ознакою поточної ситуації. Для того, щоб протистояти глобальним пандемічним шокам, поточна політика повинна бути орієнтована на запобігання поширенню коронавірусу, покращення медичного обслуговування та поступове зменшення обмежень для бізнесу та людей. Короткострокові політики (1–2 квартали) повинні бути спрямовані на відновлення бізнесу і споживання, стабілізацію фінансового стану. Середньострокова політика повинна бути зосереджена на макроекономічній стабільності, зовнішніх балансах та стійкому економічному зростанні. Структурні реформи та інновації стали б важливими для довгострокової політики стійкого зростання. Для підвищення готовності до майбутніх шоків та ризиків потрібно зосередитися на переході до інноваційного розвитку, стимулювання біотехнологій, технологій великих даних та штучного інтелекту, комунікаційних мереж та інклюзивного суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баженова О., Чорнодід І. Зовнішні шоки: концептуальні засади та особливості впливу на економіку України. 2016. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13116/Zovnishni_shoky_kontseptualni_zasady_ta_osoblyvosti_vplyvu_na_ekonomiku_Ukrainy.pdf? (дата звернення: 21.05.2020).
2. Бураковський І. Коронавірус: епідемія як економічний шок. ZN.UA. 2020. URL: <https://rpr.org.ua/news/koronavirus-epidemiia-iaek-ekonomichnyy-shok/> (дата звернення: 21.05.2020).
3. Калінкова І.Ю. Економічні шоки в макроекономічній динаміці : автореф. дис. ... канд. екон. наук : Київ, 2016. 21 с.
4. Косюк В. Перший місяць кризи чи залишаються валютні резерви універсальною панацеєю. Vox Ukraine. 2020. URL: <https://voxukraine.org/uk/pershiy-misyats-krizi-chi-zalishayutsya-valyutni-rezervi-universalnoyupanatsyeyu/> (дата звернення: 21.05.2020).
5. Міклош І. Як врятувати економіку від вірусу: 5 уроків для світу та України. 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/04/3/7108283/> (дата звернення: 21.05.2020).
6. Національний банк України. Макроекономічний і монетарний огляд. 2020. НБУ. Київ. 2020. 15 с. URL: www.bank.gov.ua (дата звернення: 21.05.2020).
7. Петрик А. О стимулах и рисках. ZN.UA. 2020. URL: <https://zn.ua/articl/print/finances/o-stimulah-i-riskah> (дата звернення: 21.05.2020).
8. Шепетило О. Вплив COVID 19 на світову економіку та зовнішню торгівлю. VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/uk/vpliv-covid-19-na-svitovu-ekonomiku> (дата звернення: 21.05.2020).
9. Blanchard O. Rethinking Macroeconomic Policy / IMF staff discussion note. SPN 10/03 International Monetary Fund. Washington. 2010. URL: <https://www.imf.org/en/Publications> (дата звернення: 21.05.2020).
10. Chappelow J. Economic shock. Investopedia URL: www.investopedia.org/articles (дата звернення: 21.05.2020).
11. Cook L., Pringles S., Bailey D., Cammiss S., Wilkinson C., Atkinson P. Economic shocks research. University of Coventry. London. 2019. 217 p. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/economic-shocks-research> (дата звернення: 21.05.2020).
12. Covid economic impact on Ukraine. German Economic Team. Berlin. 2020. URL: https://www.german-economic-team.com/ukraine/wpcontent/uploads/sites/7/GET_UKR_PS_01_2020.pdf (дата звернення: 21.05.2020).
13. Eurostat. Data GDP 2020 URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11156775/2-31072020-BP-EN.pdf/cbe7522c-ebfa-ef08-be60-b1c9d1bd385b> (дата звернення: 21.05.2020).
14. Reed E. Economic Shocks Definition and Examples. 2020. URL: <https://finance.yahoo.com/news/economic-shocks-definition-examples-221454349.html> (дата звернення: 21.05.2020).
15. Eichenbaum M., Rebelo S., Trabandt M. (2020) The Macroeconomics of Epidemics, *NBER Working Paper* 26882, URL: www.nber.org/papers/26882 (дата звернення: 21.05.2020).
16. Forbes K., Warhock F. Capital flows waves, surges, stops, flights and retranchments. *NBER Working paper* 17351. 2011. 38 p. URL: www.nber.org/papers/17351. (дата звернення: 21.05.2020).
17. IATA COVID-19 fourth impact assessment. IATA Geneva. 2020, 8 p. URL: <https://www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/covidfourth-impact-assessment/> (дата звернення: 21.05.2020).
18. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. 2 ed. International Labor Organization. Geneva. 2020. 11 p. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf (дата звернення: 21.05.2020).
19. Jaccard I. Asset pricing and the propagation of macroeconomic shocks. *Journal of the European Economic Association*. 2018. P. 431–486.
20. Lettan M., Ludvigson S. Shocks and Crashes. *NBER Working Paper* 16996. 2011. 73 p. URL: www.nber.org/papers/16996 (дата звернення: 21.05.2020).
21. Jordà O., Singh S., Taylor A. 2020 The longer run economic consequences of pandemics. URL: www.vox.org (дата звернення: 21.05.2020).
22. Kose A., Sugavara N. Understanding the depth of the 2020 global recession in 5 charts. World Bank. 2020. URL: <https://blogs.worldbank.org/opendata/understanding-depth-2020-global-recession> (дата звернення: 21.05.2020).
23. Roubini N. Coronavirus pandemic has delivered the fastest deepest economic shock in history. *The Guardian*. 25 March 2020. URL: <https://www.theguardian.com/business/2020/mar/25/coronavirus-pandemic-has-delivered-the-fastest-deepest-economic-shock-in-history> (дата звернення: 21.05.2020).
24. Shibata I. The Distributional Impact of Recessions. The Global Financial Crisis and the Recession. International Monetary Fund. Washington. IMFWP/20/96. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/06/19/The-Distributional-Impact-of-Recessions-the>

Global-Financial-Crisis-and-the-Pandemic-49492 (дата звернення: 21.05.2020).

25. World Economic Outlook. April 2020. International Monetary Fund. Washington. 2020. 49 p. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020> (дата звернення: 21.05.2020).

REFERENCES:

1. Bazhenova O., Chornodid I. (2016) Zovnishni shoky: kontseptualni zasady ta osoblyvosti vplyvu na ekonomiku Ukrainy [External shocks: conceptual background and features of influence on the economy of Ukraine]. Available at: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13116/Zovnishni_shoky_kontseptualni_zasady_ta_osoblyvosti_vplyvu_na_ekonomiku_Ukrainy.pdf? (accessed 21 May 2020).
2. Burakovsky I. (2020) Koronavirus: epidemia ta ekonomichny shok [Coronavirus: epidemic and economic shock]. ZN.UA. Available at: <https://rpr.org.ua/news/koronavirus-epidemiia-iak-ekonomichnyy-shok/> (accessed 21 May 2020).
3. Kalinkova I. (2016) *Ekonomichni shoky v makroekonomichnij dynamitsi* [Economic shocks in macroeconomic dynamics] (PhD Thesis), Kyiv.
4. Kosiuk V. (2020) Pershij misiats kryzy: chi zalyshatsia valiutni rezrvy universalnoiu panatseeiu [First month of crisis: if currency reserves will remain as universal panacea]. VoxUkraine. Available at: <https://voxukraine.org/uk/pershij-misyats-kryzi-chi-zalishayutsya-valyutni-rezervi-universalnoyu-panatseyeyu/> (accessed 21 May 2020).
5. Miklosi. (2020) Jak vriativaty ekonomiku vid virusu: 5 urokiv dla svity ta Ukrainy [How to defend an economy from virus: 5 lessons for the world and Ukraine]. Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/04/3/7108283/> (accessed 21 May 2020).
6. Natsionalny bank Ukrainy. (2020) Macroeconomiczny i monetarnyi oghlad [National bank of Ukraine. Macroeconomic and monetary review]. Kyiv. 15 p. Available at: www.bank.gov.ua. (accessed 21 May 2020).
7. Petryk O. (2020) O stimulakh i riskah [On stimulus and risks]. ZN.UA Available at: https://zn.ua/article/print/finances/o-stimulah-i-riskah-349824_.html (accessed 21 May 2020).
8. Shepetylo O. (2020) Vplyv COVID 19 na svitovu ekonomiku ta zovnishniu torgivliu [COVID 19 influence on the world economy and foreign trade]. VoxUkraine. Available at: <https://voxukraine.org/uk/vplyv-covid-19-na-svitovu-ekonomiku/> (accessed 21 May 2020).
9. Blanchard O. (2010) Rethinking Macroeconomic Policy / IMF staff discussion note. SPN 10/03 International Monetary Fund. Washington. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications> (accessed 21 May 2020).
10. Chappelow J. (2020) Economic shock. Investopedia Available at: www.investopedia.org/articles (accessed 21 May 2020).
11. Cook L., Pringles S., Bailey D., Cammiss S., Wilkinson C., Atkinson P. (2019) Economic shocks research. University of Coventry. London. 217 p. Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/economic-shocks-research> (accessed 21 May 2020).
12. Covid economic impct on Ukraine. German Economic Team. Berlin. (2020) Available at: https://www.german-economic-team.com/ukraine/wpcontent/uploads/sites/7/GET_UKR_PS_01_2020.pdf (accessed 21 May 2020).
13. Eurostat. Data GDP (2020) Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/11156775/2-31072020-BP-EN.pdf/cbe7522c-ebfa-ef08-be60-b1c9d1bd385b> (accessed 21 May 2020).
14. Reed E. Economic Shocks Definition and Examples. (2020). Available at: <https://finance.yahoo.com/news/economic-shocks-definition-examples-221454349.html> (accessed 21 May 2020).
15. Eichenbaum M., Rebelo S., Trabandt M. (2020), The Macroeconomics of Epidemics, *NBER Working Paper* 26882, Available at: www.nber.org/papers/26882 (accessed 21 May 2020).
16. Forbes K., Warhock F. (211) Capital flows waves, surges, stops, flights and retranchments. *NBER Working paper* 17351. 38 p. Available at: www.nber.org/papers/17351. (accessed 21 May 2020).
17. IATA(2020) COVID-19 fourth impact assessment. IATAGeneva. 8p. Available at: <https://www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/covidfourth-impact-assessment/> (accessed 21 May 2020).
18. ILO (2020) Monitor: COVID-19 and the world of work. 2 ed. International Labor Organization. Geneva. 11 p. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf (accessed 21 May 2020).
19. Jaccard I. (2018) Asset pricing and the propagation of macroeconomic shocks. *Journal of the European Economic Association*. P. 431–486.
20. Lettan M., Ludvigson S. (2011) Shocks and Crashes. *NBER Working Paper* 16996. 73 p. Available at: www.nber.org/papers/16996 (accessed 21 May 2020).
21. Jordà O., Singh S., Taylor A. (2020) The longer run economic consequences of pandemics. Available at: www.vox.org (accessed 21 May 2020).
22. Kose A., Sugavara N. (2020) Understanding the depth of the 2020 global recession in 5 charts. World Bank. Available at: <https://blogs.worldbank.org/opendata/understanding-depth-2020-global-recession> (accessed 21 May 2020).
23. Roubini N. (2020) Coronavirus pandemic has delivered the fastest deepest economic shock in history. *The Guardian*. 25 March 2020. Available at: <https://www.theguardian.com/business/2020/mar/25/coronavirus-pandemic-has-delivered-the-fastest-deepest-economic-shock-in-history> (accessed 21 May 2020).
24. Shibata I. (2020) The Distributional Impact of Recessions. The Global Financial Crisis and the Recession. International Monetary Fund. Washington. IMF WP/20/96. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/06/19/The-Distributional-Impact-of-Recessions-the-Global-Financial-Crisis-and-the-Pandemic-49492> (accessed 21 May 2020).
25. IMF (2020) World Economic Outlook. April 2020. International Monetary Fund. Washington. 49 p. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020> (accessed 21 May 2020).